

SZOLLÁTH HUNOR

A szovátai református felekezeti iskola a két világháború között II.

Kulcsszavak: *református iskola; oktatáspolitikai; két világháború közötti iskolák; állami iskola*

Az első világháború végével és Erdély elcsatolásával megváltoztak a viszonyok. Ebben az időszakban a református egyház társadalmi szerepe rendkívül jelentőssé válik csakúgy, mint a többi felekezeteké, és ez az általuk fenntartott iskolahálózatnak köszönhető. A szovátai egyházat az 1921-es földreformtörvény nem érinti, meglévő területei érintetlenek maradnak. Az egyházi segély megszűnése ellenére is fenn tudják tartani az iskolát, sőt 1927-ben új iskolát építenek fel.

1927 januárjában problémák adódnak az iskola építésére az Igazgatótanácstól felvett hitellel kapcsolatban. Ekkor már a kölcsön visszafizetési ideje lejárt, viszont a szokatlanul enyhe tél és a nehéz pénzügyi viszonyok az eladáshoz fűzött reményeket meghiúsították. A tüzifa az egyház erdejéből akkor még nem volt eladva, csak tárgyalások folytak arról, hogy az egyház beszállíttatja a kitermelt fát a helybeli vasútállomáshoz, és ott majd megvásárolják, ezt azonban nagyban befolyásolja a szállítást nehezítő időjárási tényezők. Emiatt teljes bizonytalanságban vannak a visszafizetés időpontját illetően. Időhaladékot kérnek az Igazgatótanácstól, mert a tűzifa eladása esetén az abból befolyó összeget azonnal beküldik, az időközti kamatot pedig utólagosan számolva megfizetik. Ennek érdekében mindent elkövetnek, ugyanis az egyház a nagy kamatterheket nem bírja. Utolsó lehetőségként az új épületbe való átköltözés után a régit értékesítik majd, ennek Főhatósági jóváhagyásáért külön kérvényt nyújtanak be. Ekkor az iskola már fedél alatt volt, de a befejezésére még kerületi építési segély kiutalását kéri.¹ Az Igazgatótanács a válaszában értesíti a szovátai egyházközségeket, hogy a fedezet teljes hiányában nem tudnak segítyt adni, a kamatok pontos fizetéséhez ugyanakkor kénytelenek ragaszkodni.

1927 márciusáig a pénzt három részletben visszafizették a tűzifa sikeres eladása után. A kamatokat a megelőző év decemberéig levonták már az induló összegből, a késedelmi kamat alól azonban felmentést kérnek, és ezt úgy tekintik, mint kerületi építési segélyt, máskülönben képtelenek lesznek az építkezéseket befejezni. Bár a számítások, költségvetések reálisak voltak, a közbejött pénzválság ezeket keresztülhúzta. Az Igazgatótanács a késedelmi kamatok számításától végül is eltekint, ezzel is segítve az egyházközségeket az építkezésekben.² 1927. augusztus 21-én szentelik fel az iskolát és papi lakot.³

A már berendezkedett román hatalom a két világháború között számtalanszor górdít akadályokat a református iskola működése elé. Sokszor fenyegetik bezárással, ezért is volt szükség az új épület mielőbbi felépítésére. 1926. június 8-án ROMUL CATARIG a román tanügyi hatóságok részéről iskolavizsgálatot tart, melynek során hiányosságokat észlel, és ezzel egyenesen az Igazgatótanácshoz fordul. A tanítót ugyanakkor kötelességeinél találja, és megállapítása szerint a fegyelem jó. A felszerelésekben mutatkozik meg a legfőbb hiányosság. Az ekkor működő hat

osztályból nagyon sokan hiányoznak, mert a községben járványos betegség volt. Az összes osztályt megvizsgálja az összes tananyagból, miszerint a tanító sokat és módszeresen dolgozott. A román nyelvbéli eredmény dicséretre méltó. Minden előírt tantárgy előadatott románul is. Az iskolai padok azonban nem megfelelőek.⁴

A következő iskolalátogatás, november 25-én, már nagyobb hiányosságokat fedez fel, ezt már maga a revizor végzi. JODÁL REZSÓ a hiányok pótlása tárgyában igazoló jelentést küld a püspöknek. Az esperes szerint is JODÁL kitűnő, derék munkásember, és minden remény megvan arra, hogy hasonló hiányosságokról a szovátai iskolában és tanítói munkában több ilyen jegyzőkönyvet nem fognak kapni. JODÁL saját felterjesztése szerint, a két iskolalátogatási vélemény között szöges ellentét van, ami sehogyan sem érthető az eltelt rövid idő miatt. Szerinte a nagy változás azért következett be, mert az állami iskola még félkész állapotban van, ugyanakkor az újonnan épülő református iskolát már be is fődték. Még azon a nyáron, amikor az esperesi kiszállással megejtett autorizációs vizsgálat megtörtént, a revizor a berendezést és felszerelést, amelyet azóta is gyarapítottak, megfelelőnek találta, habár ekkor a földrészek térképei szintén csak kis méretben voltak meg, és a padló nem bealajozva.⁵ A revizornak akkor jelentette, hogy az iskolát egyben imateremnek is használják, ezért nem lehet nélkülözni a felnőttek részére szolgáló nagyobb méretű padokat sem. A kis formátumú térképeket szükségből vették meg, mert nem találtak nagyobbat, pedig többször is keresték már. A padlózat tiszta volt, mert minden hónapban fel volt súrolva, de a sok gyerek után, kis teremben lehetetlen pormentességet kívánni. Ugyancsán jelentette, hogy a következő évben már átköltöznek az új iskolába. Csak Románia földrajzát kell románul tanítani, de a revizor még Ázsiát is románul követelte tőle. A revizori utasításokat igyekszik betartani, de ugyanakkor úgy látja, hogy megelégedésre ezután sem számíthat. A berendezésre semmilyen segílyt nem kaptak, sőt még költségvetési többletet kellett az egyháznak befizetnie.⁶

A fentiekből is kitűnik a román tanügyi hatóságok „jóakarata” a felekezeti iskolák iránt. 1927. január 28-án maga FARKAS JÁNOS esperes tart iskolavizsgálatot a szovátai református felekezeti jellegű elemi népiskolában.⁷ Az iskola épülete a jegyzőkönyv szerint régi, de hamarosan átköltöznek az új épületbe. Az iskola bútorzata csak részben kielégítő, a tisztaság megfelelő, tanszerekkel el van látva. Az iskola beíratási díjai, 820 lej, mind a tanszerek pótlására fordíttatnak. 1500 lej értékben történelmi és földrajzi szemléltető képeket vásároltak. A református tankötelesek száma 85 fő, ebből jelen van 50 fő. Ugyanakkor már hét osztály van, mivel az *Elemi oktatási törvény* nyomán a tan- és óratervet betartják, a tanítás menetét nem zavarja semmi, a fegyvelmezés példás, a tanulók tanszerrel el vannak látva. Az iskolaszék tagjai hetente látogatják az iskolát. A tanítási eredmény mintaszerű. Vasárnapi iskola is működött már 1924-től, melyet abban az időben JODÁL REZSÓ lánya vezetett és ennek átlagban 30 növendéke volt. Faiskolával is rendelkeznek, amely kezdő stádiumban termel. Ifjúsági egyesület is működik, a tanító vezetésével és 18 taggal. A tanítónak járó fizetést a költségvetésből fizetik.

1927 végén BARTHA BÉLA veszi át az egyházközség irányítását a távozó Jodál Rezsó helyett. Őt a nagyteremi iskolától neveztették ki Szovátára. Ekkor egy egyezség jön létre közte és az iskolát fenntartó egyházközség között, hogy amíg az államsegély a tanítói állásra megérkezik, javadalmi biztosítva lesznek.⁸ Fizetése kész-

pénzben 16 ezer lej, fél hold szántó, 100 véka zab és 36 köbméter tűzifa.

1929. január 23-án a segéd-tanfelügyelő, GHEORGHE PASSAT, aki az állami iskola igazgatója is, tart iskolavizsgálatot. A terem tisztítva, olajozva, szellőztetve, fűtve van. A bútortzat jó karban van, a tanfelszereléssel való ellátottság majdnem teljes. Összesen 59 gyerek van beírva ebben az évben, de jelen csak 42 gyerek volt. A hiányzók nagy részben betegek, így az iskolalátogatás állandó. A naplókat következetesen vezetik, a tanulók osztályozva vannak. Az osztályokat elsősorban román történelemből kérdezi ki a segéd-tanfelügyelő, főleg a román nép születésének körülményeiről. Utasítja a tanítót, hogy minél több beszélgetést tartson román nyelven. Kerülendő a népies leckefelmondás minden tárgyban, különösen amelyek románul tartatnak.⁹

1929. szeptember 23-án IOAN BUTNARIU segéd-tanfelügyelő tart iskolavizsgálatot. Ennek a jegyzőkönyvnek az információi alapján értesülünk arról, hogy az iskola új működési engedélyét még 1928-ban kérték, de a hivatalos iratok még mindig nem érkeztek meg. Az iskola analitikus tantervét az állami tanterv szerint írták. Ebben az évben a beírt tanulólétszám 55. A vizsgálat különösebb hiányosságokat nem talált.¹⁰

1929 szeptemberében az állami iskola igazgatója a beíratások alkalmával néhány szülőnek megtagadta az igazolás kiállítását, melyet az ő korábbi kívánságához híven kértek a szülők a református iskola részére.¹¹ Ekkor azoknak a családfeleknek, akik felekezeti iskolába kívánták a gyerekeiket beírni, írásos nyilatkozatot kellett aláírniuk az állami iskola igazgatósága előtt.¹² Már 1927-ből is van adat arról, hogy 8 tanulót megbüntettek, mivel nem az állami iskolába iratkozott be. A büntetések 40-től 240 lejig változnak.¹³ Erdélyben már a hatalomátvétel után igyekeznek a román hatóságok a szülőket minden eszközzel rábírní arra, hogy a gyerekeiket román tannyelvű iskolába járassák. 1926-ban Kolozs megyében a tanfelügyelő el is rendeli, hogy azokat a gyerekeket, akiknek a neve románosan hangzik, a román tannyelvű iskolába kell járni kötelezően.¹⁴

Szovátán az is megtörtént, hogy négy szülő, akiknek a gyereke állami óvodába járt, jelentkeztek az állami iskola igazgatójánál a református iskolába való beíratáshoz szükséges igazolásokért, de az igazgató azzal utasította el a szülőket, hogy jöjjenek későbbi időpontban, mert ez ügyben utasítást vár a tanfelügyelőtől. Még két alkalommal hívja vissza a szülőket, ezután a szülők nyilatkozatot tesznek az állami iskola igazgatóságánál, hogy a gyerekeket a református iskolába akarják íratni.¹⁵ A beíratás BARTHA BÉLA részéről meg is történik, ezt közli is az állami iskola igazgatójával, aki nem akar hivatalosan tudomást venni az ügyről.

Folyamatosan akadályokat gördít azok elé a beíratások elé, amelyekről tudja, hogy a református iskola javára történnek. Egy egyháztagnak nyilatkozva azt mondta, hogy bezáratja az iskolát, mihelyt lehetősége lesz rá. A szülőkre erőszakkal ráfogja, hogy román eredetűek, és eszerint a gyerekeket az állami iskolába kell beírni.¹⁶ Ezen a címen körülbelül 30 tanulót szándékozott elvenni az állami iskola javára. A református tanítót számtalanszor az állami iskola ellen való izgatás és szabálytalan beírás vádjával illette. A magyar vezetékneveket románosította, például a KACSÓ-

Roncs akt 1. - 130cm x 90cm, olaj-vászon, 2005

ból CACIO lett, a GYÖRGY-ből GHEORGHE. A névelemzés egyébként gyakori volt minden magyar helységben.¹⁷ Beíratás előtt kidoboltatta, hogy minden szülő köteles a gyereket állami iskolába íratni, mert ellenkező esetben szigorúan meg lesz büntetve. A felterjesztett panaszokra a püspök megígéri, hogy személyesen fog közbenjárni a Minisztériumban az ügy megoldása érdekében.

1929 októberében a román állami iskolával és tanügyi hatóságokkal folytatott küzdelem a fennmaradásért újabb nehézségek elé állítja a református iskolát. Október 24-én BARTHA BÉLA jelenti az esperesnek, hogy GHEORGHE PASSAT, a helybeli állami iskola igazgatója hivatalból beírta iskolájába VAJDA EMMA nevű első osztályos tanulót, akit anyja a református iskolába íratott be az iskolakezdekor. Az igazgató azt állítja, hogy nevééről ítélve a gyerek román eredetű. Az édesanya meghatározottabb tiltakozása ellenére is az igazgató románoknak tekinti őket, és így anyakönyveli a gyermeket, noha erre bizonyíték nincsen.¹⁸ BARTHA BÉLA kéri a közbenjárást az iránt, hogy az említett gyerekek szüleit ne büntessék meg, amikor a gyerekek rendszeresen járnak iskolába. Másrésztől kéri, hogy a GHEORGHE PASSAT iskolaigazgató fékezett rosszululata valami módon rendszabályoztassék, mert e nélkül ha „továbbra is uralkodni fog a szovátai magyarságon, felekezeti iskolánk egészen bizonyosan el fog sorvadni s megsemmisülni, ami PASSAT úr által már meg is van ígérve, mihelyt újra revizor lesz.”¹⁹

Az esperes a benyújtott kérést felterjeszti a kolozsvári Igazgatótanácshoz, és a püspök levelet intéz a miniszterhez, melyben kéri, hogy a fent említett személyek gyerekeinek engedtessek meg – reformátusok lévén – a református felekezeti isko-

lába való járás.

Az 1930-as iskolalátogatáskor minden nagyjából rendben volt a vizsgálatot végző GHEORGHE ŞUTEU segéd-tanfelügyelő szerint. A 68 beírt tanulóból csak 58 volt jelen betegségek miatt, de az iskola rendes, fegyelmes, tiszta.²⁰ Az 1932 januárjában iskolalátogatás alkalmából felvett jegyzőkönyv azonban lényegesen befeketítőbb szándékú. A kolozsvári Állami Tanügyi Hatóság a Maros megyei ellenőrző szervei útján a kolozsvári Igazgatótanácshoz fordul, mivel megállapították, hogy a tanfelszerelés hiányos, főleg a történeti képek és szemléltetőanyagok szempontjából. A tanulók iskolalátogatása nagyon rendetlen, a 70 beírt közül csak 30 van jelen. Kéri az azonnali helyrehozatali intézkedések foganatosítását.²¹ Ezt tetézik még anyagi jellegű nehézségek is. BARTHA BÉLA a kongruát (állami segélyt), nem kapja rendszeresen, ugyanakkor az iskola 1930-1931. évi hiányát sem kapta kézhez. Kéri a központi segély kiutalását.²²

Egy 1932-es iskolalátogatás szerint az oktatási engedély még mindig nem érkezett meg. A román nyelvet ekkor már a harmadik osztálytól oktatták. A miniszter által jóváhagyott tankönyveket használják, az órarend a törvényeknek megfelelően van összeállítva. A tanfelszerelés újra hiányos, és ismét a történelmi szemléltetőképek szempontjából. Ezeket feltétlenül és hiánytalanul be kell szerezni. BARTHA BÉLA tanítói engedélye sem érkezett meg, holott azt már az előzőekben kérelmezte, a román nyelvű vizsgát jó eredménnyel tette le, és már hivatali esküt is tett.²³ Ezt a tanítóknak kötelezően le kellett tenniük, hozzátéve az alkotmányt, a Románia történelmét és földrajzát is.²⁴ Az iskola a nyilvánossági jogot és a működési engedélyt ugyanazon évben megkapta. A tanító a szükséges képesítéssel rendelkezett az állás betöltéséhez. Az iskola működési engedélye 1932. március 29-től érvényes.²⁵

1933-ban az állami 14 százalékos iskolasegély elosztásánál, ami az iskoláknak járt, ismét nehézségek adódnak. A segélyt miniszteri rendelet alapján a helyi iskolaszékeknek kellett elosztaniuk, mivel azt kiveszik a politikai község hatásköréből.²⁶ A református iskola nem kapja meg a neki járó részt. Emiatt fordulnak a Maros megyei Iskolaszékhez,²⁷ és a vármegyei iskolaszék meg is tárgyalja az ügyet. Szerint az iskola összes ingó és ingatlanvagyonának az illeték-egyenértékét el kell ismerni, amikor a működési engedélyt kérték, azt nyilatkozták, hogy elegendő fedezetük van az iskola működtetésére. E pont alapján a segélyosztás szabályszerűen történt. Az állami iskolának a segélyen kívül más jövedelme nincsen, tehát jogos az, hogy neki többet juttatnak. Anyagilag a felekezeti iskolák jobban vannak ellátva, mint a megye többi iskolája, az elosztás tehát végleges érvényű.²⁸ A miniszteri rendelettel ellentétben a 20 ezer lejes segélyből 2 tétel helyett 5 tétel vonatott le az állami iskola javára. A református iskola ebből az összegből kézhez kapott 5 ezer lejt, a római katolikus iskola pedig 15 ezer lejt.

Az iskolaszéki gyűlésen,²⁹ ahol a segélyt elosztották, a helybeli román pap elnökölt, a jegyző pedig az állami iskola igazgatója volt. Kijelentik, hogy az állami iskolának az építésből származó adóssága van, és úgy gondolják, ezt előbb az egész összegből le kell vonni, és csak utána megállapítani a részesedést belőle. Nem akarták megvárni a határozathozatalt, hanem önkényesen már a jegyzőkönyvet is megírták. Ezt a római katolikus plébános és BARTHA BÉLA sem írják alá, mire az állami iskola igazgatója bezárással fenyegetőzik.³⁰

Az 1934 novemberében tartott iskolalátogatás alkalmával az iskola és tevékenysége kifogástalannak minősítetik.³¹ Az 59 beírt tanuló rendszeren járt iskolába, a

nevelés eredményei jók. A következő évi vizsgálat eredményei is jók.³² Ezekben az években anyagi természetű nehézségek támadtak az iskola működésével kapcsolatban. Ebben a tanévben a főhatóságilag jóváhagyott hiány több mint 11 ezer lejt tett ki, amiből az Igazgatótanács csak 6 ezer lejt tudott fedezni. Ezért fordulnak ugyancsak Kolozsvárra, hogy a segílyt újragondolják, és a hiányt kiegészítsék. Segítség hiányában a római katolikus környezetben élő, s a román tannyelvű állami iskolával küzdő szovátai református elemi iskola másképp nem működhet. Az Igazgatótanács azonban, fedezethiányra hivatkozva, megtagadja az iskolai segíly növelését.

1936. november 3-án az iskolában kutatást tart a helybeli csendőrség, és a papitanítói irodából elkoboznak egy daloskönyvet, melynek első lapján a magyar *Himnusz* szövege áll. Ebből a négyéves dalkör tanulta a dalokat, de sem a *Himnusz*t, sem más hazafias énekeket nem tanultak be. A könyvet elkobozták a csendőrök, az esetről pedig jegyzőkönyvet készítettek.³³

Az 1937-es első iskolavizsgálaton, melyet IERONIM PUIA vezetett, megrovásban részesül a tanító, mivel a magyar szövegben is kötelezően románul kell beírni a földrajzi neveket. Ekkor pontosan 50 tanuló van beiratkozva.³⁴ Az évi második vizsgálaton nem észleltek hiányosságokat, 35 sőt a harmadikon sem.³⁶ Az ez évi negyedik vizsgálati jegyzőkönyv információi szerint BARTHA BÉLA megvetette az alapját egy faiskolának, sőt egy Iskola Múzeumnak is. Heti egy alkalommal foglalkozik felnőttekkel is, akik közt románok is vannak. Ezeket az estéket a szolgabírói hivatal engedélyezte, és Bartha a községi hatóságokat is meghívja néha az oktatásokra.³⁷ Ugyanaz évben egy kiküldött is jár a szovátai református iskolában, statisztikai adatok gyűjtése céljából, és megállapítja, hogy a tanító jól ismeri a román nyelvet.³⁸

1939-ben a beíratások folyamán a beíratást végző görög katolikus lelkész újabb három gyerek igazolását nem akarta aláírni azt állítva, hogy azok román eredetűek. DEÁK ANDRÁS református, szováta-fürdői házmeister ISTVÁN nevű gyerekét nem akarta beírni, mivelhogy az ő felesége görög katolikus vallású, és így román nemzetiségűnek számít, hiába volt a neve NAGY ROZÁLIA.³⁹ Az előző évben a gyerekek a református iskolába járt, az akkori beíratásnál az állami iskola igazgatósága nem akadékoskodott, ezt azonban hiába hangoztatták. LAKATOS MARGIT beírását azzal utasította el, hogy törvénytelen gyerek lévén, apja TREZNAI SIMON görög katolikus vallású, így a leány is román nemzetiségű. BÁRDOS JÁNOS beírását szintén ugyanilyen okkal utasítja vissza, miszerint törvénytelen apja, PALKÓ JÁNOS, görög katolikus.⁴⁰ Az Igazgatótanács a Minisztériumhoz fordul segítségért, és arra kéri, hogy utasítsa az igazgatóhelyettest, hogy a törvényben biztosított szabad iskolaválasztási jogot tartsa tiszteletben, s a gyerekek tekintessenek törvényesen beírottaknak. Októberben a nemzetnevelési miniszter rendeletére a tanító megkapja az állami iskola igazgatóságától a három gyerek igazolását.⁴¹ Az iskola nemrégén hazaérkezett igazgatója telefonon azt az utasítást kapta a marosvásárhelyi inspektorátustól, hogy az igazolásokat haladéktalanul adja ki.⁴²

Jegyzetek

1. Erdélyi Református Egyházkerület Levéltára (továbbiakban: EREL): I. 45. 1912. I. sz. iratcsomó, 322. sz. irat.
2. EREL: I. 45. 1912. I. sz. iratcsomó, 4225. sz. irat.

3. VÖ. FEKETE ÁRPÁD - JÓZSA ANDRÁS - SZŐKE ANDRÁS - ZEPEZANER JENŐ: *Szovátta 1587-1989*. Székelyudvarhely, 1998. 139.
4. EREL: I. 45. 1912. I. sz. iratcsomó, 5705. sz. irat.
5. EREL: I. 51. 1912. I. sz. iratcsomó, 253. sz. irat.
6. EREL: I. 45. 1912. I. sz. iratcsomó, 717. sz. irat. Az esperesi hivatal először sürgeti az egyházi adófelesleg kerületi pénztárba való befizetését, de ugyanakkor az iskola költségvetési feleslegét, 1360 lejt, már befizettek. Ezt végül elismerik.
7. EREL: I. 45. 1912. I. sz. iratcsomó, 1817. sz. irat.
8. Szovátai Református Egyház Levéltára (továbbiakban: SZREL): *Iskola iratai*. Egyezségi okmány.
9. EREL: I. 51. 1912. I. sz. iratcsomó, 1810. sz. irat.
10. EREL: I. 51. 1912. I. sz. iratcsomó, 1929. sz. irat.
11. EREL: I. 51. 1912. I. sz. iratcsomó, 8899. sz. irat.
12. SZREL: *Iskola iratai*. Itt szerepel egy közlemény, melyet az állami iskola igazgatója adott ki a beíratásokkal kapcsolatban.
13. SZREL: *Iskola iratai*. 4. sz. irat. A megbüntetett tanulók listája.
14. BALOGH JÚLIA: *Az erdélyi hatalomváltás és a magyar közoktatás, 1918-1928*. Püski Kiadó, Bp., 1996. 76-79.
15. Az *Állami Oktatási Törvény* 19. paragrafusa értelmében jártak el az említettek, törvényesen.
16. Ezek között a VAJDA, FÜLÖB, JAKAB eredetű nevek szerepelnek leginkább.
17. JAKAB ATTILA: *A protestáns Erdély. Az erdélyi magyar protestáns egyházak és vallási közösségek társadalmi szerepe. Műhelytanulmány*, 11. Forrás: <http://www.eokik.hu/publikaciok/MHT/MHT11.PDF> 18.
18. EREL: I. 51. 1912. I. sz. iratcsomó, 10246. sz. irat.
19. Uo.
20. EREL: I. 51. 1912. I. sz. iratcsomó, 24. sz. irat.
21. EREL: I. 51. 1912. I. sz. iratcsomó, 2062. sz. irat.
22. EREL: I. 51. 1912. I. sz. iratcsomó, 6897. sz. irat.
23. EREL: I. 51. 1912. I. sz. iratcsomó, 1165. sz. irat.
24. BALOGH JÚLIA: *Az erdélyi hatalomváltás és a magyar közoktatás, 1918-1928*. Püski Kiadó, Bp., 1996. 53-55.
25. EREL: I. 51. 1912. I. sz. iratcsomó, 4211. sz. irat.
26. SZREL: *Iskola iratai*. 1529. sz. irat.
27. SZREL: *Iskola iratai*. 45-933. sz. irat. BARTHA BÉLA levele a Miniszterhez.
28. EREL: I. 51. 1912. I. sz. iratcsomó, 8743. sz. irat.
29. SZREL: *Iskola iratai*. 106-932. sz. irat. A gyűlés összehívására vonatkozó okirat.
30. EREL: I. 51. 1912. I. sz. iratcsomó, 7792. sz. irat.
31. EREL: I. 51. 1912. I. sz. iratcsomó, 13364. sz. irat.
32. EREL: I. 51. 1912. I. sz. iratcsomó, 11252. sz. irat.
33. EREL: I. 51. 1912. I. sz. iratcsomó, 12070. sz. irat.
34. EREL: I. 51. 1912. II. sz. iratcsomó, 12729. sz. irat.
35. EREL: I. 51. 1912. II. sz. iratcsomó, 6715. sz. irat.
36. EREL: I. 51. 1912. II. sz. iratcsomó, 6714. sz. irat.
37. EREL: I. 51. 1912. II. sz. iratcsomó, 2455. sz. irat.
38. EREL: I. 51. 1912. II. sz. iratcsomó, 5228. sz. irat.
39. EREL: I. 51. 1912. II. sz. iratcsomó, 11247. sz. irat.
40. EREL: I. 51. 1912. II. sz. iratcsomó, 10912. sz. irat.
41. EREL: I. 51. 1912. II. sz. iratcsomó, 12056. sz. irat.
42. EREL: I. 51. 1912. II. sz. iratcsomó, 12056. sz. irat.

